

programma gezegd was dat de Japanners Pearl Harbor aangevallen hadden. 'Het klonk', vertelde van Starckenborgh later, 'werkelijk ongeloofwaardig'¹ – de gouverneur-generaal had het in het bijzonder voor onwaarschijnlijk gehouden dat Japan de worsteling met de Verenigde Staten zou aandurven en trok dan ook de juistheid van het bericht omtrent Pearl Harbor in twijfel. Hij gaf opdracht, dat bericht alsmede overeenkomstige berichten omtrent Japanse luchtaanvallen op Singapore en Manila (beide steden waren gebombardeerd terwijl de straatverlichting volop brandde) niet aan de pers door te geven. 'Naarmate het later werd, werd er', deelde hij aan de Enquêtemissie mee, 'meer aandrang uitgeoefend om de berichten vrij te geven voor de pers of mijn verklaring af te leggen' (een verklaring inzake het intreden van de oorlogstoestand welke hij gereed had liggen),

'maar ik durfde dit laatste nog niet, aangezien er alleen maar berichten van nieuwsagentschappen waren. Ik wachtte op officieel bericht. Wij hadden met vele autoriteiten in Oost-Azië een codewoord afgesproken dat zij eenvoudig hadden af te geven wanneer hun gebied werd aangevallen en die codewoorden kwamen maar niet binnen.'²

Omstreeks zes uur waren zij nòg niet ontvangen, maar toen meende van Starckenborgh dat hij het er maar op moest wagen. Op maandagochtend om half zeven (in Londen: zondagavond elf uur) klonk zijn stem in een uitzending van de Nirom:

'Medeburgers! Door onverhoedse aanvallen op Amerikaanse en Britse gebieden, terwijl diplomatieke besprekingen nog gaande waren, heeft het Japanse keizerrijk bewust gekozen voor een beleid van geweld. Deze aanvallen, die welhaast aan waanzin doen denken en thans, naast het reeds strijdend China, de Verenigde Staten van Amerika en het Britse Rijk in actieve oorlog met Japan betrokken hebben, beoogden de vestiging van Japans heerschappij over heel Oost- en Zuid-Azië. Deze veroveringslust richt zich, zeker niet in de laatste plaats, ook op Nederlands-Indië. De Nederlandse regering aanvaardt deze uitdaging en neemt tegen het Japanse keizerrijk de wapens op.'³

Na zijn toespraak gaf van Starckenborgh opdracht, de ca. tweeduizend Japanners die Indië nog niet verlaten hadden, te interneren – een code-

¹ Van Starckenborgh in L. de Jong: *De bezetting* (1966), p. 311. ² Getuige van Starckenborgh, *Enq.*, punt n, ongepublic. verhoren, vraagno. 29 148. ³ Tekst o.m. in van Mook: *Nederlands-Indië en Japan*, p. 130-31.